

Dünya Değişiyor; Fakat Tarih Sona Ermeyecek!

Durmuş Hocaoğlu

Gülendam, Sayı: 7., Şubat 2002, İstanbul, s.36-39

Durmuş Hocaoğlu, *Gülendam* Makale Sıra No: 3

Bibliyografya Künyesi:

Hocaoğlu, Durmuş., ““Dünya Değişiyor; Fakat Tarih Sona Ermeyecek!”, *Gülendam*, Sayı: 7., Şubat 2002, İstanbul, s.36-39

İstatistikî Bilgiler:

Sayfa: 4; Kelime: 2.265; Krk.: Boşluksuz: 14.750; Boşluklu: 17.060

NOT 1: Baskıya verilen metindeki dipnotlar editör tarafından basılan metne konmamıştır

NOT 2: Basılan metnin zemîni renkli olup, bu tarama metnin zemîni, fotoğraf dışında siyah-beyaz olarak düzenlenmiştir.

Matbû metni tarayarak dönüştüren ve düzenleyen:

Durmuş Hocaoğlu

Aralık 2007

Dünya Değişiyor; Fakat Tarih Sona Ermeyecek!

Dr. Durmuş Hocaoğlu

Tarihe "11 Eylül Olayı" olarak geçeceğine kesin gözüyle bakabileceğimiz hâdisenin, gerek Türk ve gerekse de yabancı medyada ve fikir dünyasında, yeni bir dünyanın kurulmasının bir başlangıcı olan bir "mîlad" olduğu; bu tarihten itibaren artık herşeyin kökten değişeceği şeklinde yaygın bir kanâat hâkim bulunmakta. Bu fikre bütünüyle itiraz etmek, doğrusu, pek akıl kân değil; ama bütünüyle ve bâzan açıkça ileri sürüldüğü veya bâzan da îmâ edildiği gibi aynen kabul etmek de daha en az bir o kadar akıl dışı olsa gerek: Birçok şey değişecek; ama hangi kalitede ve hangi kantitede?

'Son zamanlarda' – herşeyin olmasa dahi – pek çok şeyin radikal bir değişime tâbî olacağını çok kesin işâretlerinin verilmiş olduğunu anlamak için ne keskin bir zekâyâ ve ne de derin bir birikime ihtiyaç var. Herşey o kadar açık ve seçik, o kadar net ve berrak ki, vasat bir zekâ ve muhâkeme gücü bunun için yeter de artar bile. Fakat fikrimce meseleyi bu kadar basite indirgemek tehlike arzeden bir zihin yetmezliğidir; binâenaleyh, herşeyin sâdece ve yalnız 'göründüğünden ibâret' olmadığını idrâk etmek için, vasatın üstünde bir zekâ ve muhâkeme gücüne ihtiyaç olmalıdır. "Basitlik", bilimde mühim bir prensiptir; fakat, her mes'elenin aslının sâdece ve yalnız görüldüğü gibi olduğuna inanmanın, *İlmî değil avâmî bir basitlik olduğunu bilmek de ilmî bir prensiptir: Şâyet hakîkatın her zaman 'göründüğü gibi' olduğunu kabul edecek olsaydık, bilgilerimizin en ilkel zamanlardan bu yana bir gelişme göstermemesi ve meselâ, hâlâ, bütün kâinatın dünyanın etrafında döndüğünü kabule devam etmemiz icap ederdi: Hayır! Basitlik mühimdir; ancak, onu dejenere ederek avâmîleştirmemeliyiz.*

Bütün dünyada fevkalâde önemli, çok ciddi değişmelerin vuku' bulmakta olduğunun inkârı mümkün değil; ancak, bu konuda dikkat edilmeyen bir hayli ziyâdece mühim noktalar var ki biz burada bunlardan en başta gelenlerinden birisi olanına kısaca temas edeceğiz: Bütün dünyada gözlemlenen bu büyük değişimler ve dönüşümler cümlesi, bilhassa bizim fikir piyasamıza materyal pompalayan

medyamızın yazarlarının çoğunluğunun iddia ettiğinin aksine, yeni değil, bir hayli zaman önce başlamış bulunuyor; biz şimdi ve kısmen, o da yanm-yamalak farketmiş bulunuyoruz, lâkin, hikâye hiç de o kadar yeni değil, bilhassa Türkiye'yi ve Türk-İslâm dünyasını ilgilendiren yanıyla **Bilinmek gerektir ki hiçbir sosyal olay, birdenbire, âniden, boşlukta vücut bulmaz; mutlaka bir evveliyâtı, kökeni, serencâmı, kısacası, "tarihi" vardır, olmalıdır da; varlık ve oluş dünyasında, hiçbir şey, ama hiçbir şey, tarihsiz değildir: Bugün'ün kökleri Tarih'tedir, Bugün'ü anlamak için, onun tarihini anlamak bir zarûrettir.**

***

Hikâyenin başlangıcı çok gerilere götürülebilir, çünkü kökleri çok derindedir; ama biz bu kısa yazıda o kadar derin bir arkeolojik kazı yapmayalım, çerçeveyi daha dar tutalım ve bugünkü oluşumun tarihini hiç olmazsa az yirmi yıl öncesine kadar indirelim.

İmdi: 1980'li yıllara girildiğinde, bütün dünyayı terörize eden Evrensel Komünizm ve onun kâbesi konumundaki Sovyetler Birliği, bütün görünür gücüne ve ihtişamına rağmen, istikbâl vaad etmiyordu; kendi çürümesinin tohumlarını bizzat kendisi ve çok hızlı bir şekilde üreten bu despotizm kalesi tıkanmıştı ve çöküşünün sinyallerini de vermekteydi ki bunun anlamı da açıktı: Sovyetlerin durdurulamaz bir şekilde çökme trendine girişi, aynı şekilde, bir dehşet dengesi esâsına dayalı iki kutuplu dünyanın yeniden kurulması â bir bilgisayar terimini kullanacak olursak, "setup edilmesi" â demekti; bütün gelişmeler bunun işâretini çok kuvvetli bir şekilde vermekteydi. 1991 yılında nâçizâne kaleme aldığım kısa bir yazımda "Tarihin makas değişimi" olarak adlandırdığım bu sürecin başlangıcı olan bu kritik dönemle ilgili olarak birçok mühim eser te'lif edilmiştir; ancak bunların en başında gelenleri, Brzezinski'nin "Büyük Çöküş" isimli kitabı ve bilhassa en geniş yankıyı uyandıran ve günümüzde en ziyâde tartışma konusu edilen, Fukuyama'nın "Tarihin Sonu mu?" ve Huntington'un "Medeniyetler Çatışması mı?" isimli makaleleridir.

İlk defa Brzezinski bu çöküşe dâir ciddî bir tahminde bulunduğunda, kendisine inanan pek fazla kişi çıkmamıştı diyebiliriz: Kaabil miydi ki, İkinci Dünya Hârbi'nin iki büyük gaalibinden birisi, Soğuk Savaş'ın korkutucu heyûlâsı olan, nefes alışı bile dünyayı ürküten bu büyük güç, hiçbir dış müdâhale olmadan kendi-kendisine çöküversin! Fakat, gelişmeler öyle göstermiyordu. İşte yine bu yıllarda, haleflerinden nasıl bir mîras devralmış olduğunu çok iyi farkedenden Sovyetler Birliği'nin son devlet başkanı Gorbaçov, Sovyet sisteminin kendi ağırlığını çekemeyen bir dinozora dönüştüğünü îmâ ederek, onu "içindeki basıncı kendisini patlatacak olan bir yüksek basınç kazanı"na benzetmiş ve bu kazanın patlamaması için sübaplarının hiç olmazsa bir miktar açılarak basıncının düşürülmesi gerektiğini söylemişti. Son'un başlangıcı görünmüştü: Sovyetler tez elden gidici idi; O'nun gidişi de dünya dengelerinin yeni baştan kurulması demek olacaktı.

İşte, tam bu dönemde, Fukuyama ve Huntington'un kısa makalelerinde ortaya attıkları iddialar çok dikkat çekici olmaya başlamıştı.

Fukuyama, kökenleri çok eskiye, tâ beşinci yüzyıl Patristik filozofu Augustinus'a dayanan, zamanla gelişen ve bilhassa Hegel ve Marks'ta

ilânihâye, sür-git devam edemezdi, bir yerde doymaya girmeye gerekiyordu; işte, bu doymaya girme noktası bulunmuştu: Liberal Kapitalizm, İlerle'menin kemâl mertebesi demek olan bu doyma noktası idi.

Fukuyama'nın bu tezi, Batı için ne denli yüksek bir moral kaynağı oluşturmakta ise, Batı-Dışı için de o denli yüksek bir moral çöküntü ve çözülme demektir. Çünkü bu tez, Batı-Dışı'nın bütün iddialarının bitmesi anlamına gelmektedir. Şöyle ki: Büyükçe bir bölümünü İslâm dünyasının oluşturduğu "Batı-Dışı dünya", isteyerek veya istemeyerek (taw'an welâ kerhen) Batı'nın te'sis etmiş olduğu dünya nizâmına boyun eğmek mecbûriyetindedir. Bu boyun eğmeyi, Fukuyama adı geçen meşhur makalesinde "tarihi aşmak" ve "tarihe gömülmek" şeklinde iki kavramla ifade etmektedir. Buna göre, oyunun kurallarını iyi kavrayan milletler tarihi aşacak, ötekiler ise tarihe gömülecektir.

Fukuyama bu eserinde, tarihe gömülmek ve tarihi aşmak terimleriyle neyi kastetmiş olduğunu net ve vâzih bir sûrette açıklamakta değildir. Ancak, anlaşıldığı kadarıyla, tarihi aşmak veya tarihe gömülmek, aynı zamanda "Sosyal Darwinizm" olarak da bilinen, Darwinizm'in "Doğal (Tabiî) Seçim" (Natural Selection) prensibinin tarih felsefesi alanına

"Nasıl ki Tabiat, tabiî evrimleşmeye ayak uyduramayan canlıları Tabiat'tan siler ve sâdece bu evrimleşme kaanununa uyum gösterenlere ayakta kalabilme imkânı, yâni "hayat hakkı" tanır; Tarih de, benzer şekilde, kendi kaanunlarına uyum gösterebilen toplumlara hayat hakkı tanır; bunlar tarihi aşabilen toplumlardır; ama, bu kaanunlara uyum gösteremeyen, tarihî evrimleşmeye ayak uyduramayan toplumlari ise tarihten siler, yâni onları tarihe gömer."

mânâ ve muhtevâ olarak birbirlerinden taban-tabana farklı ve zıt olarak ortaya çıkmış olmasına rağmen Batı dünyası tarih anlayışında en önemli kavramlardan birisi olan "tarihin sonu"nu yeniden ve Hegelci anlayışın te'sirinde kalarak ele aldığı yazısında bu kavrama yeni bir içerik kazandırmıştı. Augustinus'un felsefesinde "Tanrı Devleti"nde, Hegel'in felsefesinde Prusya Devleti'nde ve Marks'inkinde de Evrensel Komünizm'de sona erecek ve düğümlenecek olan Tarih, O'na göre, Liberalizm'de sona erecekti; Tarihin Sonu, Kapitalizm'in muhteşem zaferi olacaktı; İnsanlığın varabileceği nihâi durak, Kapitalizm idi.

Bu fikir, aynı zamanda, bilhassa Aydınlanma Felsefesi'nin en temelli önemi hâiz kavramlarından olan "İlerleme" ile de bir tür hesaplaşma anlamına geliyordu: Tarih için bir "son", bir "tarihî final" öngören tüm çizgisel tarih felsefeleri gibi Fukuyama'nın felsefesi de Aydınlanma'nın "sürekliliği" görüşüne zıt olan bir bitiş çizgisi getirmekteydi: İlerleme, insanlığın ilerlemesi,

bir uyarlaması gibi durmaktadır: Nasıl ki Tabiat, tabiî evrimleşmeye ayak uyduramayan canlıları Tabiat'tan siler ve sâdece bu evrimleşme kaanununa uyum gösterenlere ayakta kalabilme imkânı, yâni "hayat hakkı" tanır; Tarih de, benzer şekilde, kendi kaanunlarına uyum gösterebilen toplumlara hayat hakkı tanır; bunlar tarihi aşabilen toplumlardır; ama, bu kaanunlara uyum gösteremeyen, tarihî evrimleşmeye ayak uyduramayan toplumlari ise tarihten siler, yâni onları tarihe gömer.

Yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi, bu fikrin Batı için ne kadar ümit verici ise Batı-Dışı için de bir o kadar ümit kırıcı olduğu âşikârdır: Batı-Dışı olan her toplum ya tarihi aşmak, yâni var-olmaya devam etmek Batı'ya ya teslim olacaktır ya da aksini yapıp tarihe gömülecektir.

Beri yandan, Fukuyama nasıl ki tarihe gömülmek ve tarihi aşmak terimleriyle neyi kastetmiş olduğunu net ve vâzih bir sûrette açıklamamakta ise, benzer şekilde, bu ameliyelerin nasıl tahakkuk

edeceğini de net ve vâzih bir sûrette açıklamamakta, konuyu muallakta bırakmaktadır.

İşte, bu noktada Huntington'un tezi önem kazanmaktadır. Huntington, adetâ, bir bakıma, Fukuyama'nın bırakmış olduğu boşluğu doldurmakta ve "tarihe gömülme"nin ne şekilde olacağına belirli bir açıklık getirmektedir: "Çatışma" ile.

Huntington, yukarıda sözü edilen makalesinde, dünyada, kendi ifâdesiyle "yedi veya sekiz" medeniyet dâiresinden söz etmektedir: Batı, Konfüçyüs, Japon, İslâm, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve (muhtemelen) Afrika. "Batı medeniyeti" kavramını oldukça dar bir alana, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın bulunduğu Kuzey Amerika kıt'asına ve Avrupa'da ise Katolik-Protestan coğrafyasına hapseden ve Avrupa içerisindeki bu medeniyet sınırını da tarihte Osmanlı ve Rus imparatorlukları ile Avrupa'nın diğer geri kalan kısımları arasındaki çatışma hattı olarak belirleyen Huntington, "Batı ve Diğerleri" (West and the Rest) arasında kaçınılamaz bir şekilde vuku' bulacağına kesin gözüyle baktığı bu medeniyetler çatışması sonucunda, dünyanın hiçbir medeniyetin tekelinde kalmayacak bir sona geleceğini ileri sürmektedir.

Bu noktada, Huntington, Batı'nın Batı-Dışı'na

bir korku romanında anlatıldığı üzere, "hepimiz vampir olmuş olacağız" . Vâkıa Batı-Dışı'nın batıllığı, elbette Batı'nın, yâni otantik batının batıllığı gibi olmayacaktır; bu, bir bakıma bir "kopya, deforme, dejenere batıllık"tır; ama, ne şekilde olursa olsun, batıllık da batıllıktır.

Bu sûretle, Huntington'un da bu nokta-i nazardan Fukuyama gibi, hemen-hemen aynı sonuca varmakta olduğunu söyleyebiliriz: Batı medeniyeti ve O'nun ulaşmış olduğu son merhale olan Liberal Kapitalizm, insanlığın ilerlemesinin son sınırı, yâni tarihin sonu olmaktadır.

***

İşte şu sıralarda kurulmakta olduğu ileri sürülen "yeni dünya düzeni"nin hikâyesi de çok kalın çizgilerle bundan ibarettir: Kendisi de Batı'nın bir ürünü olmasına rağmen Liberal Kapitalizm'in ciddiye alınabilecek tek alternatifi ve rakibi olan Komünizm de bütün iddialarını terkederek sahneden çekilmiş olduğuna göre, dünyanın geriye kalan kısmı, tekмили birden, ya şu veya bu şekilde, ama mutlaka ve behemehâl, daha ilerisi, daha gelişmiş, daha yüksek seviyelisi olmayan, rakipsiz ve alternatifsiz bu düzene boyun eğecekler, yâni tarihin sonuna ulaşmış

**“Vâkıa Batı-Dışı'nın batıllığı,
elbette Batı'nın, yâni otantik batının batıllığı
gibi olmayacaktır; bu, bir bakıma bir “kopya,
deforme, dejenere batıllık”tır; ama, ne şekilde
olursa olsun, batıllık da batıllıktır.”**

olan kat'î hükümlerinin sona ereceğini iddia eder görünmektedir. Nitekim, O'na göre, bu çatışma sonucunda kurulacak olan yeni dünya sisteminde Batı, kendi dışındaki dünya ile "birlikte yaşama"yı kabul etmek mecbûriyetinde kalacaktır. İmdi, bu tez, bu şekliyle, Fukuyama'nın tezi ile çelişirdir; ancak, bu dikkatli bir tedkik, çelişmenin zâhirde olduğunu, temelde bir çelişme olmadığını göstermeye yetecektir. Zira, Huntington'un ileri sürdüğü şekilde kurulacak olan bu "çatışma sonrası yeni dünya düzeni", her ne kadar Batı'nın hâricinde bir de Batı-Dışı dünyanın kendisini "zor" ile kabul ettireceğini ileri sürerek Fukuyama'nın Batı-Dışı dünyanın kuvve-i mâneviyesini bozucu tezini izâle eder gibi görünse de, aslında, büyük ölçüde bu tezi te'yid etmekte, desteklemektedir: Evet; vâkıa bu çatışma sonucunda Batı-Dışı dünya kendisini hasmına kabul ettirecek ve O'nu, dünyayı kendisiyle paylaşmaya icbâr edecektir; fakat, işbu Batı-Dışı Dünya da, bu arada "batılılaşmış" bir dünya olacaktır. Yâni, bir anlamda,

olacaklar ya da tarihe gömülmüş olacaklardır.

Ne güzel bir âkıbet, değil mi? Ya kırk katır, ya kırk satır!

Bu yazıyı, bu teze karşı ileri sürülebilecek olan itirazların sâdece bir kısmını ve sâdece başlıklar hâlinde noktalararak bitireceğim:

- Huntington ve Fukuyama'nın artık günümüzde Batı için "kutsal metin" hâline gelmiş olan ve zâhiren birbiriyle çelişse dahi bâtınan birbirini te'yid ve ikmâl eden bu fikirleri, felsefede bilinen adıyla "Historicism" (tarihsicilik) mantığı taşımaktadırlar: Yazarlar, önündeki sihirli küresinde Gelecek'i çok net ve berrak bir şekilde gören birer kâhin gibi davranmakta ve kesin konuşmaktadırlar. Hâlbuki, en azından, Karl R. Popper'in "Tarihsiciliğin Sefâleti" (The Poverty of Historicism) isimli eserinden beri, bu tür "prophetic" (peygamberânî) iddiaların tutarsızlığı bilinmektedir. Tarih hakkında hiç kimse böyle net şeyler söyleme hakkına ve imkânına sâhip değildir; Tarih tâyin değil ve fakat ancak tahmîn

edilebilir. Çünkü Gelecek (İstikbâl) bilinemez; O, "gayb"dır; karanlığa gömülüdür.

- Binâenaleyh, Batı medeniyetinin ve Liberal Kapitalizm'in tarihin sonu olduğu şeklindeki tez, sâdece bir temennî olarak kalmaya mahkûmdur; temennî ise hakîkatten farklı bir şeydir.

- Daha önce, tarihin sonu hakkında kehânetlerde bulunan filozofların fikirleri nasıl tahakkuk etmemişse, bu fikirlerin de tahakkuk etmesi beklenemez.

- "Batı Medeniyeti"ni galibiyetine ve "Batılılaşma"ya gelince. Her iki düşünürün de bu konudaki fikirleri, şâyet, Batı'nın bütün insanlık için ortak olan değerlerine [ki o da ana hatlarıyla yalnızca "demokrasi" ve "sınâî toplum" olmak üzere iki başlığa indirgenebilir] münhasır ve sâdece bunlardan ibâret ise, bu, zaten reddedilmesi değil iştiyakla kabul edilmesi gereken ve bu satırların yazarının, kendi değerlerimizle sentezleyerek, kendimizce yeniden üreterek inşâ etmemiz gereken bir olgu olarak gördüğü ve bu sebeple de "Sentetik/Millî Batılılaşma" olarak isimlendirdiği bir idealdir.

- Ancak, bu dahi, tarihin sonu değildir, olamaz; "Sentetik/Millî Batılılaşma" da, ancak, daha iyisine daha yükseğine ulaşmak için bir ara safhadır.

- İşbu "daha iyi" ve "daha yüksek" insanlık safhasının ipuçları da Biz'de, Türk-İslâm dünyasında bulunmaktadır; hakikat şu ki, Batı, insanlığa verebileceklerini zaten kısmı âzâmı itibâriyle vermiş bulunmaktadır.

- Bu büyük müstakbel başarı için Bizlerin, yâni Türk-İslâm dünyasının yapması gereken şey(ler) ise, hem çok basittir, hem de çok zor: Temel değerlerimizin doğruluğundan asla şüpheyeye düşmemek; bu değerlere, kendimize ve potansiyel gücümüze güvenmek; Tanrı Teâlâ'nın ihsanı olan aklımızı iyi kullanmak; çağımızı, dünyayı, olup-bitenleri iyi okumak; medeniyetimizin mağlûp olmuş ve kültürümüzün de büyük tahrîbatlara mârûz kalmış olmasına rağmen, hâlâ ayaklarımızın altındaki zemînin çok sağlam olduğuna ve soğumuş küllerin altında sımsıcak kor ateşlerin saklı olduğuna dikkat etmek.

- Aksi hâlde, gerçekten de tarihe gömülmek işten bile olmayabilir.

- Bunun yanında şu metafizik hakîkati de, gevşememize ve rehâvete dalmamıza bir gerekçe teşkil etmeyecek şekilde göz önünde bulundurmalıyız: Bu varlık âleminin sâhibi, O'nu asla tek kişi tarafından gasp edilmesine ve nûrunun söndürülmesine asla izin vermez.